

Sykehuset Innlandet HF

HELSE SØR-ØST

Vold, overgrep og forsømmelser i sykehjem

Hvorfor TID kan virke

Janne Myhre
Spesialsykepleier
PhD- stipendiat
Daglig leder

Forskningscenter for Aldersrelatert
Funksjonsvikt og Sykdom (AFS), Sykehuset
Innlandet, HF

Agenda

- Hva er overgrep og forsømmelser i sykehjem?
- Plikten til å avdekke, avverge og forebygge
- Determinanter for overgrep og forsømmelser
- Hvorfor er det så vanskelig å se at det skjer?
- Hvorfor TID kan virke

Hva er vold, overgrep og forsømmelser?

«Vold og overgrep mot eldre er enkeltstående eller gjentatte handlinger, eller mangel på riktige handlinger, som forårsaker skade, nød eller lidelse for en eldre person. Vold og overgrep skjer i forhold hvor det i utgangspunktet er en forventning om tillit»

WHO (2002). "The Toronto Declaration on the Global Prevention of Elder Abuse." Retrieved 20.01, 2019, from http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/42495/1/9241545615_eng.pdf.

What is elder abuse?

It's the abuse and neglect of older people. It takes many forms.

Physical abuse

- Hitting, pushing, kicking
- Inappropriate use of drugs or restraints

Psychological or emotional abuse

- Insults, threats, humiliation, controlling behavior, confinement and isolation

Sexual abuse

- Sexual contact without consent

Financial exploitation

- Misusing or stealing a person's money or assets

Neglect or abandonment

- Not providing food, housing, or medical care

- Fysiske overgrep
- Psykiske overgrep
- Økonomiske/ materielle overgrep
- Seksuelle overgrep
- Forsømmelser

WHO (2002). "The Toronto Declaration on the Global Prevention of Elder Abuse." Retrieved 20.01, 2019, from http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/42495/1/9241545615_eng.pdf.

Fysiske overgrep

Hevder pleier tok kvelertak på Ella (90) – nå er han siktet

Foto: Privat

En pleier ved et sykehjem i Nordland er siktet for vold mot Ella Moen (90) som var beboer ved sykehjemmet. Hendelsen skal ha skjedd kun fire dager før hun døde.

Skjermdump: tv2.no

Fysiske overgrep er handlinger som påfører et annet menneske fysiske og psykiske smerte.

Eksempler:

Slag, spark, lugging, klypping, biting, Kvelling, holdig og annen fysisk og kjemisk tvang som ikke har hjemmel i lov, etc.

Veileder for helse- tjenestens arbeid mot vold i nære relasjoner, NKVTS. TrggEsts, vern av risikoutsatte voksne, Bufdir.

Psykiske overgrep

Vold og forsømmelse på sykehjem:

Mannen gråt over sin avdøde kone. «Slutt å sørge, det hjelper ingenting, du får henne ikke tilbake.»

NORGE / FOR ABONNENTER

Psykiske overgrep kan være negative eller fiendtlige holdninger som kan gi den utsatte en følelse av frykt, avmakt, skyld, skam, mindreverd, fortvilelse, eller en grunnleggende følelse av å ikke være ønsket

Eksempler:

Trusler, bebreidelser, kontrollering, kjefting, nedvurderinger, ydmykelser, latterliggjøring avvisning og ignorering, barnsliggjøring, etc.

Veileder for helse- tjenestens arbeid mot vold i nære relasjoner, NKVTS. TrggEsts, vern av risikoutsatte voksne, Bufdir.

Økonomiske og materielle overgrep

Hver dag blir eldre grovt utnyttet for penger av barn og barnebarn – men det blir sjeldent oppdaget

BEKYMRET: Å bli utsatt for vold i nær relasjon er stor psykisk og fysisk belastning som påvirker helsen i stor grad. Foto: Illustrasjonsbilde / Colourbox

– Det er store mørketall. Økonomiske overgrep mot eldre er skam- og tabubelagt og vanskelig å snakke om, sier hjelpetjenesten Vold mot eldre.

Skjermdump: tv2.no

Økonomiske overgrep er når noen tar eller bruker en annen persons penger, eiendeler eller ressurser uten å ha rett eller lov til det.

Eksempler:

Tyveri av penger, verdisaker og eiendom, Tømming av kjøleskap eller medisinskap, Utpressing og stadige lån, bedrageri, internettsvindel, Salg av noens eiendom uten at eier er enig eller får penger fra salget, Å bli hindret i å velge bo-situasjon fordi andre er økonomiske avhengig av vedkommende.

Veileder for helse- tjenestens arbeid mot vold i nære relasjoner, NKVTS. TrggEsts, vern av risikoutsatte voksne, Bufdir.

Seksuelle overgrep

Distriktsadvokat Fjersti Jørgen, til venstre, vil legge ned påstand om oppreisningserstatning på vegne av tre av de fornærmede. Hovedetterforsker Arne Hildand og advokat Hildebrandt, til høyre.

© LARS IKER INGADE

Erkjenner seg skyldig i voldtekt av eldre

Den tiltalte 50-åringen erkjenner straffskyld for voldtekt av eldre.

Skjermdump: aftenbladet.no

Seksuelle overgrep er å utsette noen for seksuelle krenkelser eller handlinger mot deres vilje. **Det inkludere enhver seksuell handling som blir utført mot noen som ikke gir eller ikke er i stand til å gi sitt samtykke**

Eksempler:

Beføling, blotting/ blottlegging, slibrighet og nærgående oppførsel, upassende seksualisert prat, oral vaginal eller anal inntrenging av penis finger eller annen gjenstand, etc.

Veileder for helse- tjenestens arbeid mot vold i nære relasjoner, NKVTS. TrggEsts, vern av risikoutsatte voksne, Bufdir.

Forsømmelser/ Omsorgssvikt

Fravær av handlinger i forbindelse med omsorg til mennesker som er avhengige av hjelp for å klare seg i hverdagen. Når de ikke får den hjelpen de trenger, beskrives som omsorgssvikt eller forsømmelser

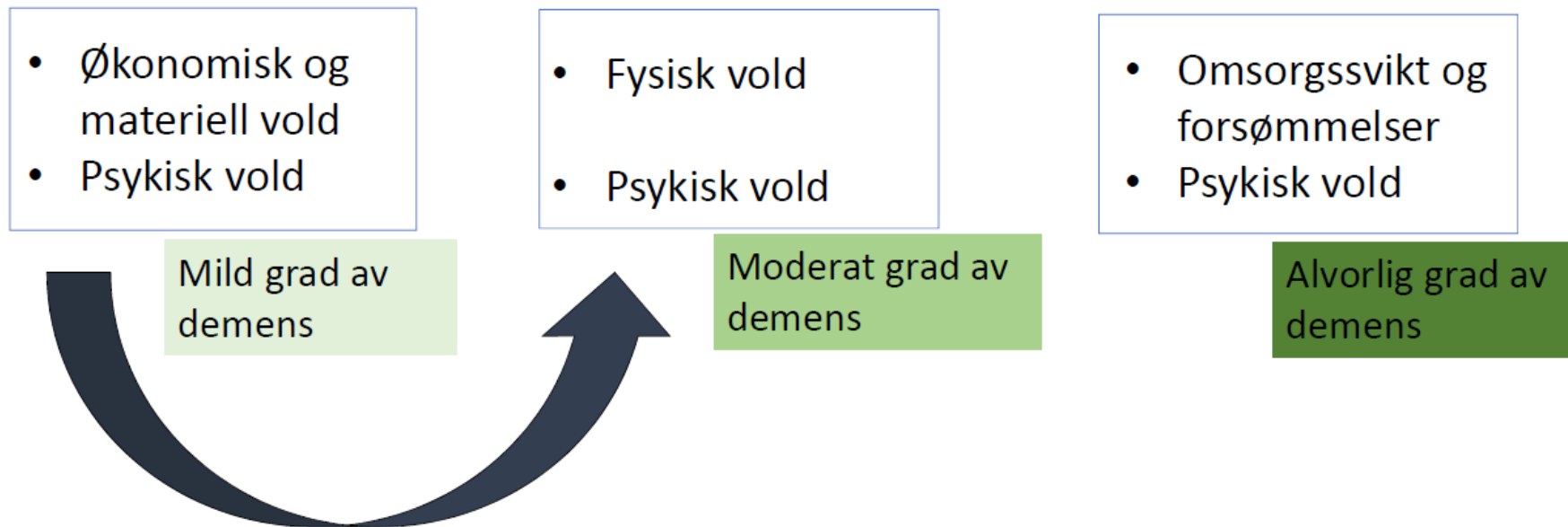
Eksempler:

Manglende stell og pleie, manglende hjelp til hygiene og påkledning, manglende nødvendig tilsyn, mangelfull ernæring, mangelfull sosial kontakt/sosial stimuli, mangelfull oppfølging av medisinsk behandling og tilsyn etc.

47 dager etter at hun kom på rehabilitering, døde hun dehydrert og underernært

Veileder for helse- tjenestens arbeid mot vold i nære relasjoner, NKVTS. TrggEsts, vern av risikoutsatte voksne, Bufdir.

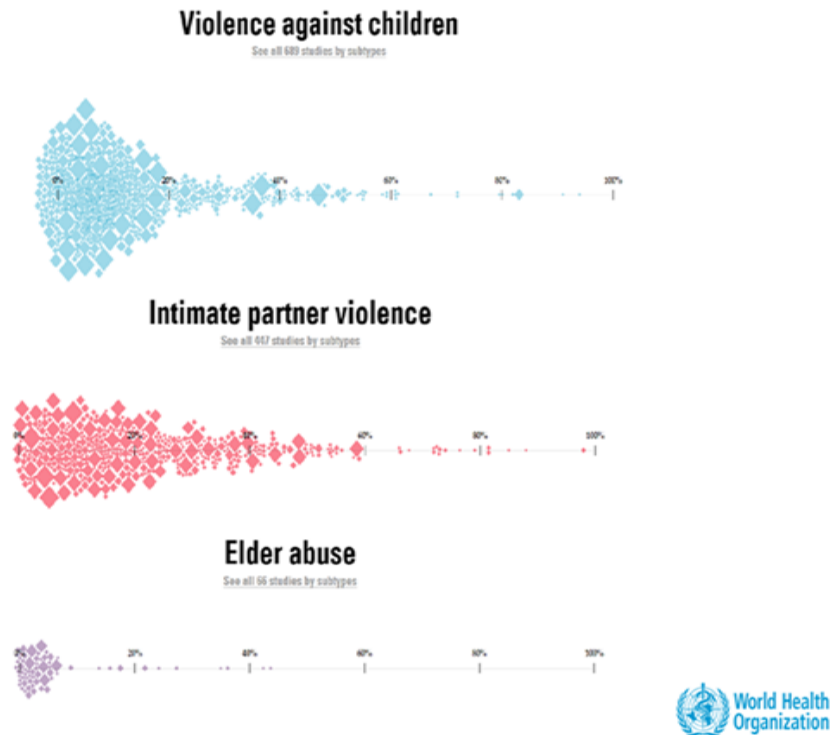
Overgrep ved demens

Burnight, K. and L. Mosqueda (2011). "Theoretical model development in elder mistreatment." Final report submitted to the National Institute of Justice, grant number 2005-IJ-CX-0048, May 2011, NCJ 234488, available at: <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/grants/234488.pdf>.

Institusjonelle overgrep

- Rammer og strukturer som negativt påvirker beboerne
- Når drift går foran beboerens individuelle behov

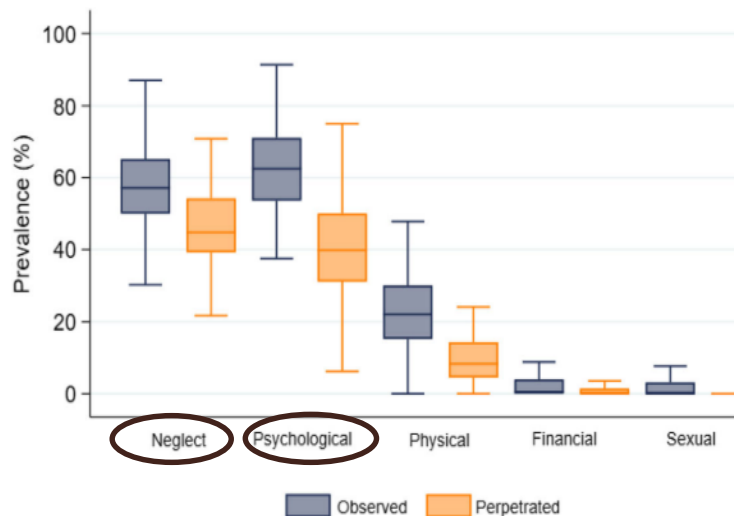
Harrow Council Institutional Abuse ND. "Available from: http://www.harrow.gov.uk/info/200184/adults_at_risk/749/institutional_abuse. Accessed August 20 2020."

Konsekvenser og tegn på overgrep og forsømmelser

- **Følelsmessige/atferdsmessig tegn:** Uvanlige atferds endringer: virker redd, engstelig, trist, eller sint, aggressiv atferd. Endret søvnmønster, depresjon, angst, passiv
- **Fysiske tegn:** Beinbrudd, blåmerker, kutt, brannså, sundrevne klær, blod i undertøy, ustelt, underernært eller dehydrert.
- **Økonomiske tegn:** Uvanlige endringer i bankforhold og kontorbruk, uvanlig eller uventet endring i testamente eller overføring av verdier, falske signaturer, flere ubetalte regninger.

Yunus, R. M., et al. (2017). "Consequences of Elder Abuse and Neglect: A Systematic Review of Observational Studies." *Trauma, Violence, & Abuse* **20**(2): 1-17.

Forekomst

Nursing home (N = 100) prevalence rates according to observed/perpetrated elder abuse type

Botngård, A., et al. (2020). "Elder abuse in Norwegian nursing homes: a cross-sectional exploratory study." *20(1)*: 1-12.

Table 2 Frequency and chronicity score of resident-to-resident aggression (N = 3693)

Type of aggression:	How often observed the past year (%):						
	N	Never	Once	2–5 times	6–10 times	> 10 times	
Verbal	Yelling	3650	25.3	8.6	23.8	13.4	28.9
	Nasty remarks	3636	31.0	9.5	24.9	11.9	22.7
	Swearing	3650	46.9	8.5	19.3	9.5	15.8
	Humiliating remarks	3606	42.2	10.9	22.8	9.0	15.1
	Arguing	3648	20.9	9.5	27.2	12.6	29.8
	Threatening remarks	3630	59.2	9.1	14.2	6.3	11.2
	Critical remarks	3637	36.5	11.2	24.1	9.4	18.8
Physical	Pushing, grabbing, or pinching	3633	53.9	12.3	18.0	7.9	7.9
	Pulling hair or kicking	3629	77.4	7.0	9.0	3.2	3.4
	Purposely hurting	3635	82.9	6.1	7.0	2.0	2.0
	Throwing things at a resident	3633	75.0	10.2	9.5	2.5	2.8
	Hitting	3630	66.2	11.1	13.9	4.3	4.5
Material	Bullying	3636	53.2	9.9	18.7	7.4	10.8
	Behaving aggressively towards a resident	3636	42.6	11.9	23.6	9.0	12.9
	Stealing money	3636	98.0	1.1	0.6	0.2	0.1
	Stealing things	3637	78.7	5.0	9.0	3.2	4.1
	Signing documents without permission	3631	99.9	0.07	0.03	–	–
Sexual	Destroying a resident's things	3640	89.9	3.3	4.4	1.2	1.2
	Unwelcome touching	3637	86.5	4.5	6.0	1.5	1.5
	Unwelcome discussion of sexual activity	3636	88.5	3.7	5.2	1.4	1.2
	Exposure of a resident's private-body parts	3627	98.7	0.6	0.3	0.2	0.2
	Digital penetration (e.g. finger)	3632	99.39	0.36	0.17	0.08	–
Rape	3631	99.75	0.22	0.03	–	–	
Chronicity score*	N	Median	Min	Max			
	Verbal aggression	3082	26.5	1	87.5		
Physical aggression	2473	11	1	87.5			

*Median number of times the acts in the scale occurred among those who had observed at least one act of aggression

Botngard, A., et al. (2020). "Resident-to-resident aggression in Norwegian nursing homes: a cross-sectional exploratory study." *BMC GERIATRICS 20(1)*.

Forsømmelser:

- Forsømt tannstell (30,5%)
- Ignorere beboer når de ringer på (25,3 %)
- Utsette nødvendig stell (19,5%)
- Ta fra beboer ringesnoren (11,7%)

Psykiske overgrep:

- Skrike/rope til en beboer (27,1 %)
- Kjeftte på en beboer (21,4 %)

Botngård, A., Eide, A. H., Mosqueda, L., & Malmedal, W. (2020). Elder abuse in Norwegian nursing homes: a cross-sectional exploratory study. *BMC Health Services Research*, 20(1), 1-12

og andre som har behov for det.

§ 3-3 a. *Kommunens ansvar for å forebygge, avdekke og avverge vold og seksuelle overgrep*

Kommunen skal ha særlig oppmerksomhet rettet mot at pasienter og brukere kan være utsatt for, eller kan stå i fare for å bli utsatt for, vold eller seksuelle overgrep. Kommunen skal legge til rette for at helse- og omsorgstjenesten blir i stand til å forebygge, avdekke og avverge vold og seksuelle overgrep.

0 Tilføyd ved lov 16 juni 2017 nr. 55 (ikr. 1 jan 2018 iflg. res. 16 juni 2017 nr. 777).

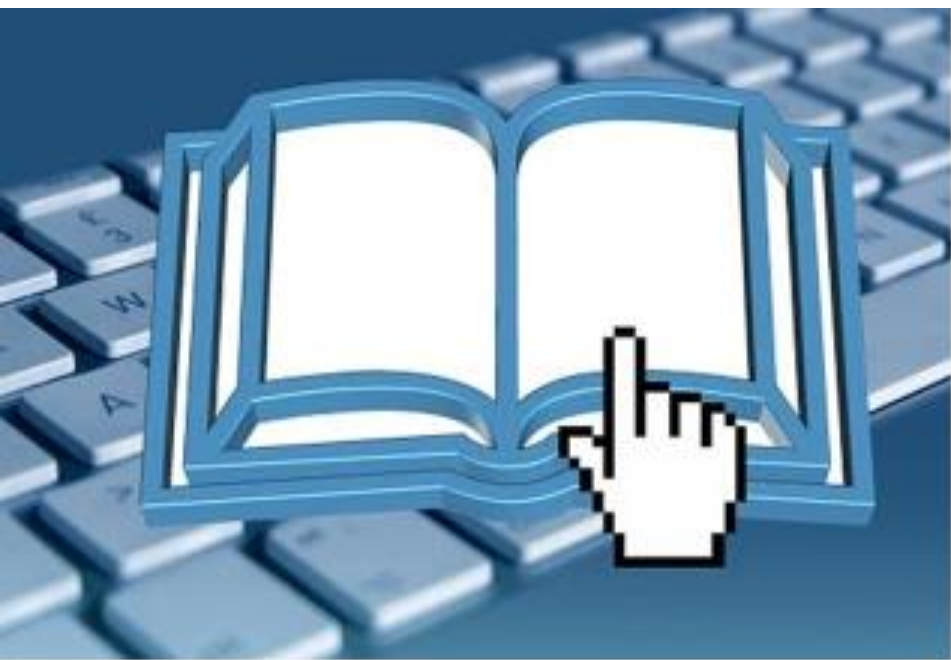
Lov om helsepersonell m.v. (helsepersonelloven)

§ 17. *Opplysninger om forhold som kan medføre fare for pasienter eller brukere*

Helsepersonell skal av eget tiltak gi tilsynsmyndighetene informasjon om forhold som kan medføre fare for pasienters eller brukeres sikkerhet. Det skal ikke gis informasjon om taushetsbelagte opplysninger.

0 Endret ved [lov 16 juni 2017 nr. 53](#) (ikr. 1 juli 2017 iflg. [res. 16 juni 2017 nr. 762](#)).

Helse og omsorgsdepartementet (1999). "Helsepersonale loven, No. 64 relating to Health Personnel etc. (Health Personnel Act), with legislative work. Ministry of Health and Care Services, ." Retrieved 09.01.20, 2020, from <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1999-07-02-64>

Komplisert vs. Kompleks

Cilliers, P. (2002). Complexity and postmodernism: Understanding complex systems. London, Routledge.

Lichtwarck, B. (2019). The development and evaluation of TIME - Targeted Interdisciplinary Model for Treatment and Evaluation of Neuropsychiatric symptoms (PhD Thesis). [Faculty of Medicine, Oslo, University of Oslo. PhD.](#)

Det som er komplisert

Bildet er tatt av [StockSnap](#) fra [Pixabay](#).

- Mange komponenter
- **En oppskrift** – det er mulig å dele opp og sette sammen komponentene
- Påvirkningen mellom delene er forutsigbar
- Det er mulig å kontrollere det kompliserte

Cilliers, P. (2002). Complexity and postmodernism: Understanding complex systems. London, Routledge.

Lichtwarck, B. (2019). The development and evaluation of TIME - Targeted Interdisciplinary Model for Treatment and Evaluation of Neuropsychiatric symptoms (PhD Thesis). Faculty of Medicine. Oslo, University of Oslo. **PhD.**

Det som er komplekst

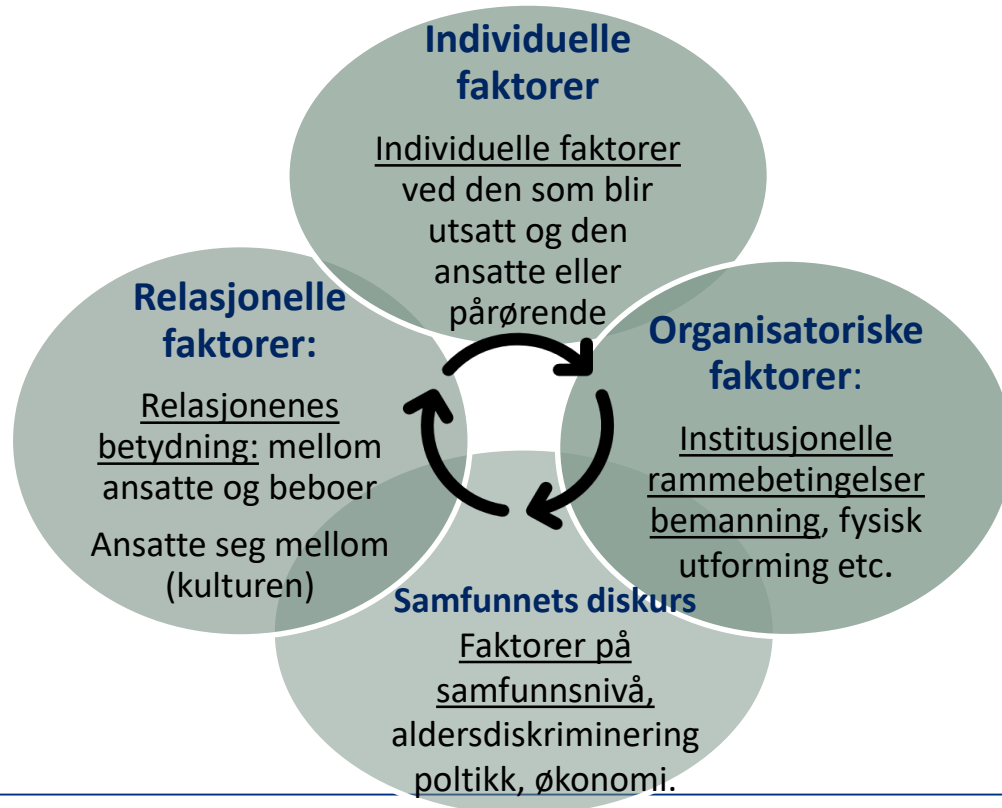
Bildet er tatt av [StockSnap](#) fra [Pixabay](#).

- Hver situasjon – hvert problem er unikt
- Endrer seg – uforutsigbart
- Ingen ferdig oppskrift – uendelig antall måter å tilnærmer seg på
- Kontroll er ikke mulig – kun påvirkning

Cilliers, P. (2002). Complexity and postmodernism: Understanding complex systems. London, Routledge

Lichtwarck, B. (2019). The development and evaluation of TIME - Targeted Interdisciplinary Model for Treatment and Evaluation of Neuropsychiatric symptoms (PhD Thesis). [Faculty of Medicine, Oslo, University of Oslo. PhD](#)

Interne og eksterne krav i konteksten sykehjem

- **Multifaktorielt**
- **Komplekst**

Myhre J, 2021, Thesis. The role of leadership in promoting safety for nursing home residents and preventing elder abuse. ISBN: 978-82-326-5730-8. NTNU

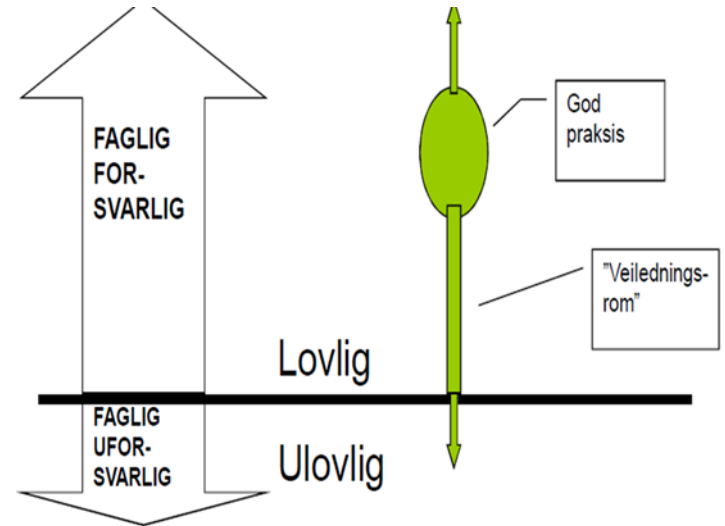
Schiemberg, L. B., et al. (2011). "Elder abuse in nursing homes: An ecological perspective." *J Elder Abuse Negl* **23**(2): 190-211.

- Interne og ekstern krav i organisasjonen medfører en tilpasning i kulturen.
- Kulturen tilpasser seg – og **lærer måter å mestre** interne og eksterne krav på.
- Denne tilpasningen (Selvorganiseringen) kan påvirkes gjennom organisatoriske strategier som – f.eks. refleksjon.

Myhre J, 2021, Thesis. The role of leadership in promoting safety for nursing home residents and preventing elder abuse. ISBN: 978-82-326-5730-8. NTNU

*«Selv om vi har gode melderutiner hos oss, så tipper jeg når det gjelder noe av det vi har vært inne på her, at det en underrapportering, jeg vet ikke jeg
Ja, det spørres jo liksom litt hvor vi har lista vår og hva vi får gjort noe med»*

(Enhetsleder 5)

Myhre, J., et al. (2020). "React and act; A qualitative study of how nursing home leaders follow up on staff-to-resident abuse." *BMC health services research* **20**(1): 1-13.

Selvorganisering og kulturens betydning

Bildet er tatt av [StockSnap](#) fra [Pixabay](#).

Et mønster av **felles grunnleggende antakelser** utviklet av en gitt gruppe etter hvert som de **lærer måter å mestre sine utfordringer**. Disse handlingsmønstrene fungerer tilstrekkelig bra til at det blir **betraktet som sannheter**, og som derfor læres bort til nye medlemmer av organisasjonen som **den riktige måten å tenke, føle og handle på i møte med disse utfordringene**

Schein EH (1990). "Organizational Culture." Am Psychol. **45**: 109-119.

Stacey, R. D. (1996). Complexity and creativity in organizations, Berrett-Koehler Publishers.

Overgrep og forsømmelser som komplekse problemer - «Wicked problems»

- Hvordan situasjonene defineres, avhenger av hvem du spør
- **Hver situasjon er unik**
- Ingen klare grenser - ingen klare løsninger.
- Unngå forenklinger – reduksjon til «enkelt» problem
- **Løsninger må skapes i den sosiale konteksten** – deltakelse fra så mange som mulig – ny kunnskap skapes og påvirker grunnleggende antakelser i kulturen
- **Krever kunnskap om situasjonen og konteksten** (historien, situasjonen, miljø)

Conklin J. Dialogue Mapping - Building Shared Understanding of Wicked Problems, 2006

Læring i organisasjoner

- Gjennom læring kan vi endre **handlingene våre** – men vi kan også endre **holdningene dvs. kulturen** i en organisasjon.
- **Enkelkrets læring:** handler om å stille spørsmålstegn ved hvordan vi gjør ting
- **Dobbelkretslæring:** handler om å stille spørsmålstegn ved hvorfor vi gjør som vi gjør – kan **endrer grunnleggende antakelser** i kulturen

Bilde fra TID filmen

Argyris, C. and D. A. Schön (1996). Organizational learning II: Theory, method and practice. Massachusetts, Addison-Wesley Publishing Company.

Hvorfor TID kan virke

Bilde fra TID filmen

- Fra det spesielle i enkeltepisoder – til det generelle – Ny læring
- **Bruk av ABC metoden** i felles refleksjon - røre ved felles **grunnleggende antakelser i kulturen.**
- Ved å sette ord på tanker og følelser kan vi bli bevist på hvorfor vi handler som vi gjør
- I felles refleksjon skapes da en ny kunnskap – nye «sannheter» om måter å mestre utfordringer i hverdagen på.

RESEARCH ARTICLE

Open Access

React and act: a qualitative study of how nursing home leaders follow up on staff-to-resident abuse

Janne Myhre¹, Susan Saga¹, Wenche Malmedal¹, Joan Ostaszewicz^{2,3} and Sigrid Nakrem¹

«Jeg hadde en sak hvor en sint og urolig pasienten ble utsatt for tvangs medisinerings på natt. Da måtte jeg ta en samtale med sykepleieren hvor vi diskuterte hendelsen. På natt er det så få ansatte, vi har en ansatt på 24 pasienter, og en sykepleier som er ansvarlig for alle tre avdelingen, totalt 72 pasienter. Det er skrappt til benet, og ikke rom for at noe skal skje. Selvfølgelig skal jo ikke det gå utover pasientene, men samtidig er dette et problem som det ikke er lett å løse, for dette er jo virkeligheten.»
(Avdelingsleder, gr. 2)

Myhre, J., et al. (2020). "React and act; A qualitative study of how nursing home leaders follow up on staff-to-resident abuse." BMC health services research **20**(1): 1-13.

Detaljanalyse av en enkeltepisode eller en hendelse

Fakta (A):

- Hva skjedde, hvor, når, sammen med hvem?

Ola vandret oppe i korridoren fra klokka 10:00. Han gikk inn på med-beboeres rom og vekte tre andre beboere. Etterhvert ble Ola sint, kjeftet og slo etter Rita som forsøkte å følge han tilbake til rommet. Klokka 01:00, ble sykepleier Kari tilkalt av assistent Rita som var alene på avdelingen med Ola og 23 andre pasienter. Kari forsøker å gi Ola evt. medisin, men Ola uttrykker at han ikke ønsker medisiner og dytter Kari bort. Medisinene blir da knust, og blandet i syltetøy. Kari ber Rita holde armene til Ola mens hun gir han en skje med syltetøy og medisiner.

ABC-metoden på en enkelthendelse

- **Tanker B:** Han er uforutsigbar. Vi kan ikke ha det sånn at han vekker alle om natte, han burde være et annet sted. Han vet godt hva han gjør. Vi er for få folk på om natten. Vi trenger flere med fagkompetanse også på natt. Vi gjorde det vi kunne.
- **Følelser C:** Redd han, gruer oss til jobb, skam i forhold til hvordan situasjonen ble håndtert, trist på Olas vegne, sint fordi det ikke er mulig å håndtere dette annerledes
- **Handlinger/tiltak C:** Vi ga Ola evt. medisiner med tvang. Han roet seg og sovent.
- **Alternative tanker B?** blant annet om hvorfor situasjonen? (Triggere)
- **Alternative tiltak/handlinger C?** For å unngå overgrepet? (Forebygge)

Fakta	Tanker - Tolkninger	Følelser hos personalet	Tiltak/handling	Evaluering
<p>NATT: Ola gikk inn på med-beboeres rom og vekke tre andre beboere. Ble sint, kjeftet og slo etter den som forsøkte å følge han tilbake til rommet. Sykepleier ble tilkalt av assistent som var alene på avdelingen med Ola og 23 andre pasienter. Ola uttrykker at han ikke ønsker medisiner. Medisinene blir da knust, og blandet i syltetøy og gitt med tvang</p>	<p>Han er uforutsigbar. Vi kan ikke ha det sånn at han vekker alle om natte, han burde være et annet sted. Han vet godt hva han gjør. Vi er for få folk på om natten. Vi trenger flere med fagkompetanse også på natt. Vi gjorde det vi kunne.</p> <p><u>Alternative tanker</u></p>	<p>Svært <u>redd</u> han og fortvilt over situasjonen, under episoden. Opplever <u>skam og maktesløshet</u> i forhold til hvordan situasjonen ble håndtert</p> <p>Nå <u>redd</u> for hvordan nettene skal bli fremover, <u>gruer</u> oss til jobb, sint fordi det ikke er mulig å håndtere dette annerledes</p>	<p>Assistent tilkalte sykepleier – medisiner gitt med tvang. Ola roet seg da raskt.</p> <p><u>Alternative tiltak/handlinger:</u></p>	
			30	

Oppsummering

- Overgrep og forsømmelser er komplekse multifaktorielle problem
- Bred utredning av situasjoner og hendelser.
- Systematisk refleksjon kan bidra til ny læring - kulturendring
- **Bruk TID – modellen**
- Meld fra når du ser eller opplever hendelser som kan medføre fare for pasientens sikkerhet.

Bilde fra TID filmen

**”Det motsatte av kjærlighet er ikke hat, men likegyldighet”
(Elie Wiesel)**

Takk for meg!